

О ТАКТИЧКИМ РЕЗЕРВАМА И ДРУГИМ ЕШЕЛОНИМА У НУКЛЕАРНОМ РАТУ*)

Познато је да су се образовање и употреба тактичких резерви јединица у прошлости рјешавале према развоју оружја и у складу са еволуцијом његове примјене и тактичких поступака уопће. Исто тако су се мијењали задаци и намјена резерви. Раније смо имали резерве од пјешадиских или коњичких јединица које су, углавном, имале задатак да обезбјеђују непрекидност дејстава или да омогућавају задавање отсудног удара. Увођење наоружања веће ватрене моћи и нови борбени поступци изазвали су потребу да се већи дио јединица задржи у резерви, услед чега се јављају борбени ешелони и нова врста резерви: тенковска, противтенковска, противдесантна, артиљериска, итд., док општа резерва добија другу намјену.

Завођењем нових елемената борбеног поретка појавила се потреба за рјешењем низа питања, као што су: величина тих елемената, њихов састав, намјена, мјесто у борбеном поретку, избор момента и правца њихове употребе, начин покретања и увођења у борбу, маскирање, заштита, итд., као и питање усклађивања дејства сваког од ових елемената понаособ са осталим елементима у оквиру борбеног поретка јединице и сл. У условима постојања нуклеарног и масе осталог модерног оружја (дакле, под околностима увећаних могућности уништавања) иста та питања траже нова рјешења, али се питање резерви сада појављује у нешто другачијем свијетлу. Наиме, увећане могућности уништавања намећу потребу изналагања таквих поступака, који ће омогућити да се споменути дијелови борбеног поретка јединице сачувају од масовних губитака кроз цијело вријеме трајања дејстава, а да се при томе не умањи, него још и повећа њихова борбена ефикасност.

Нешто о поимању опасности од масовних уништавања

О степену постојања опасности од масовног уништавања резерви наилазимо у војној литератури на врло различита гледишта, од којих нека иду у крајности. Тако, по једнима излази да су изгледи за заклањање резерви (односно њихову заштиту) минимални или го-

*) Ради поједностављивања излагања у даљем ћу под називом резерве подразумевати све врсте резерви и позадне ешелоне (други и трећи борбени ешелон).

тово никакови, а по другима, опет излази да је довољно само заузети „растресит stroj“ па ће масовни губици бити искључени и тиме ће читав проблем бити ријешен. Очигледно је да се ове крајности заснивају на једностраном гледању и да је истина зависна од низа околности, у првом реду од материјалних и људских физичких и психичких могућности. Тачно је да усавршена оружја (а посебно средства за упућивање атомских зрна на циљ) својим техничким особинама пружају велике изгледе за масовно уништавање снага распоређених по дубини, али не треба губити из вида да постоје и други чиниоци од којих зависи величина успјеха у овом погледу. Прије свега, средства којима атомско зрно може бити упућено, на циљ могу бити уништавана и прије њиховог ступања у дејство. Затим, од откривања атомског циља па да експлозије атомског зрна над њим треба да прође извесно време које се може употребити за предузимање мјера заштите. Дакле, поред примјене мјера пасивне, постоји и могућност коришћења мјера активне заштите, те и са свима тим моментима треба рачунати. Према томе, очигледно је да јединица не може бити поклопљена атомском експлозијом чим се појави на бојишту, као и то да постоји широка скала вјероватних могућности њене заштите, почев од размицања изложених снага на већи простор до уништавања непријатељских средства од којих пријети опасност.

С друге стране, треба имати у виду да само размицање снага у простору (заузимање „растреситог строја“) није довољна заштита, јер се даљим смањивањем калибра зрна може постићи да и мањи дјелови јединица постану рентабилни циљеви, тим пре што се на неку сталну и велику растреситост борбеног поретка јединица неће моћи увијек рачунати. Наиме, у току борбених дејстава наилазиће се и на такве просторије које не допуштају већу растреситост, а и само извршење задатка јединице (величина отпора или притиска на непријатеља) налагаће да се извјесни елементи борбеног поретка у датом моменту прикупе за борбу. Зато треба примјењивати комбинацију свих целисходних мјера које ће омогућавати максималну безбједност јединица.

О јачини, саставу и намјени резерви

Јачина резерви у јединицама које буду дејствовале на самосталним или помоћним правцима вјероватно ће се и убудуће одређивати према досада важећим начелима, а сходно задатку и околностима под којима ће се водити борбе. За дискусију је питање одређивања јачине резерви у нападу код тактичких јединица које ће дејствовати на правцима главних удара већих јединица којима припадају. Ако би се и даље остало при томе да све јединице које дејствују на правцу главног удара издвајају јаке резерве (друге ешелоне), било би, изгледа, немогуће постићи растреситост поретка у циљу смањивања опасности од масовних губитака, пошто ће се на релативно ужим фронтovima нагомилавати јаче снаге, те се неће моћи наћи довољно простора за размицање свих дјелова борбеног поретка. У тим случајевима се не може много рачунати са дубином зоне дејства, јер би се,

с обзиром на задатке и мјеста распореда дјелова борбеног поретка нижих и виших јединица, још више компликовала и онако сложена питања саобраћаја, веза и управе. Због тога би се, сматрам, морало стати на становиште да дивизије и ниже јединице, када дејствују на правцима главних удара, не издвајају друге ешелоне, него само мање резерве, подесне за подржавање борбе свога првог борбеног реда. У том случају створио би се простор за јаке резерве (друге ешелоне) виших јединица, које би имале искључиву намјену да задају одлучујуће ударе у току операције.

Састав резерви и убудуће ће зависити од величине јединица којима припадају, од земљишта на којем се дејствује, од јачине, састава и распореда непријатеља против кога се дејствује, итд. Но, у сваком случају, због размјештаја резерви на већем простору и потребе за њиховим брзим ступањем у акцију (тамо гдје то формацијом није ријешено) биће неопходно да оне буду састављене из мањих здружених одреда, обједињених заједничком командом. Како су резерве и досада обично биле здруженог састава, то је свдје ријеч о здруживању на нивоу садашњег батаљона, тј. о стварању мањих борбених група, од којих би се састојале и највеће резерве. При формирању оваквих борбених група унутар резерви морало би се строго водити рачуна о проходности земљишта на коме ће оне дејствовати, а нарочито о већим разликама у погледу проходности на једној ужој зони дејства. У противном, могло би се догодити да само земљиште онемогући покрет појединих дјелова борбеног поретка или да услови непланско раздвајање дјелова који треба заједно да ступе у борбу.

По моме мишљењу, код тактичких јединица не би требало издвајати тенковске резерве, зато што се тенкови најчешће обједињавају са пјешадијом при ступању у дејство, тако да би било цјелисходније да се ово здруживање изврши раније а не тек при извршењу задатка. Осим тога, тиме би се постигао бољи размјештај и омогућило брже ступање у дејство. А пошто се већа брзина дејства не може постићи обједињавањем дејстава тенкова и пјешадије само путем одређивања заједничких задатака, зато мислим да се у тактичким јединицама чисто тенковске резерве могу издвајати само у изузетним случајевима.

Разматрајући питање тактичких резерви у једном ранијем чланку¹⁾ изнео сам мишљење да ће се, у условима употребе нуклеарног оружја, повећати значај мањих коњицких састава у оквиру тактичких здружених јединица. У прилогу томе додао бих да би, због потребе брзих интервенција, у резерви увијек требало имати одреде релативно велике покретљивости. Али, тада се поставља питање: чиме се може брзо интервенисати при дејству на подручјима гдје се моторна возила не могу кретати ван путева? Са много страна чује се да је коњица у наше доба застарјела и слично, а при томе се забравља

¹⁾ Види одељак „О резервама и другим ешелонима“ у чланку „Груписање снага за напад при употреби нуклеарног оружја“ — „Војно дело“ бр. 6/1955, стр. 32.

да данашња коњица није ништа друго него савремена пјешадија која, умјесто пјешке или на аутомобилима, преваљује простор на коњима, и да у условима недовољне проходности земљишта коњи могу прије донијети борце на жељено мјесто него ма које друго превозно средство, разумљиво, у тактичкој зони операциских просторија.

При рјешавању тактичких задатака и на вјежбама нијесу рјетки случајеви да се у оквиру дате формације не могу предузети најкориснији маневри, јер се не може створити такав састав који би на датом правцу могао компактно и брзо дејствовати, као и да би се на извјесним мање проходним правцима могли остваривати идеални маневри ако би на тим правцима могли други неопходни дјелови сигурно да слиједе тенкове. Али, маневар често пропада пошто тенкове на овим правцима може да прати само пјешадија, јер се у погледу брзине тенкови морају управљати према њој, те се зато не може остварити изненађење — један од главних услова успјешног маневра. Због тога коришћење мањих коњичких састава у оквиру тактичких резерви, у условима употребе нуклеарног оружја, заслужује посебну пажњу.

Распоређивање и заштита резерви

Приликом избора мјеста и одређивања начина распореда резерви, поред момената о којима се досада водило рачуна, убудуће ће се морати узимати у обзир и опасност од масовних губитака. На маневарском и уопће проходном земљишту овај проблем ће се моћи далеко лакше рјешавати, јер ће се за распоред резерви моћи користити читав простор зоне дејства јединице. Због потребе прикривања борбеног поретка широко ће се користити обрасле и покривене површине просторије за размјештај јединица. Насељена мјеста, нарочито већа, по моме мишљењу, неће долазити у обзир за размјештај снага, па чак ни зими, и то из више разлога. Прије свега, насеља негативно утичу на облик распореда јединице; бављењем трупа у насељеном мјесту непријатељу се одједном пружају два циља, а и губици су много већи у насељеним мјестима. Овај моменат, с обзиром на хладно годишње доба, наметао би потребу посебног разматрања питања одеће и логорске опреме трупа. Размјештај у шуми такође има незгода због повећаних губитака, али кад се предвиђа дуже бављење трупа шума је ипак прикладна за размјештај резерви, само треба израдити заклоне који ће штитити од комада сломљеног дрвећа, што у шуми није тако тешко извести. У случајевима краћих бављења треба се укопати на ивицама шума, а возила склањати у шуму, дубље или плиће што зависи од захтјева и могућности маскирања.

Најважнији захтјев за распоред резерви свакако је што већа растреситост. Међутим, у спровођењу овога захтјева највише ће смјетати досадашње схватање појма тактичке прикупљености, под којима се подразумијевало нагомилавање трупа на малом простору, што је некада био нужан императив, с обзиром на потребу што лакшег командовања и одржавања везе. Па и поред тога што су се средства везе временом знатно измијенила, поимање тактичке прикупљености је

остало скоро исто. Али оно што је досада спријечила навика, омогућиће убудуће нужда, која ће свакако измијенити овакво схватање. Тако можемо очекивати да ће доћи до схватања да је јединица прикупљена и онда када нигдје нису два батаљона заједно, а ни ближи један другоме од 2—3 км. Оваква размакнутост дјелова јединице, уз правилно и потпуно коришћење средстава везе, неће искључивати могућност да се та јединица у цјелини једновремено покрене и употреби у жељеном правцу. Само, ово ће захтијевати да се у обуци старјешина већа пажња посвјећује питању планирања и извођења кретања.

На планинском и уопће испресјецаном земљишту размјештај јединица, а нарочито моторизованих дијелова, биће понекад јако отежан. У тим условима мораће се за распоред моторизованих снага више него обично користити дубина операциске просторије, јер ће то бити услов да се ти дјелови прикрију. Међутим, за пјешадију, прилагођену за кретање под таквим земљишним условима, размјештај неће претстављати посебан проблем.

Интересантно је питање облика борбеног поретка јединица у резерви у рејону размјештаја. Полазећи од облика дејства атомске експлозије, изгледа да би најбоље било да јединица буде у рејону размјештаја у линији, јер би се тиме мање људства нашло у зони тешких губитака, а такав поредак би одговарао и потреби маскирања и брзог предузимања покрета који су код резерви обично чести. На валовитом и испресјецаном земљишту корисно ће бити да се јединица поставља у линији на једном од нагиба, јер би у томе случају била мања вјероватноћа излагања дејству експлозије. На трупе на гребену, ивици косе и у долини атомска експлозија би редовно испољила јаче дејство (овисно од удаљења експлозије) него ако се јединица налази на једном од нагиба. Разумљиво је да би се могло догодити да удар експлозије дође баш са оне стране гребена на којој је јединица размјештена, али постоји исто толика вјероватноћа да се експлозија догоди на супротној страни гребена — у ком би случају јединица била дијелом или потпуно заклоњена, што зависи од висине и удаљености експлозије и положаја јединице иза преграде.

Правац претстојећег покрета и мјесто употребе резерве зависиће од истих момената који су се и раније узимали у обзир. Још треба споменути да мање покретљиве дјелове резерви, у случајевима када су резерве састављене од дјелова различите покретљивости, треба стављати ближе мјесту употребе, уколико се не ради о резервама у одбрани које имају задатак прихвата или одбране извјесних положаја.

Маскирање ће се убудуће изводити коришћењем природних и вјештачких маски, али је потребно истаћи његов велики значај и посебне предности. С обзиром на потребно вријеме за припрему гађања атомским зрнима, маскирање претставља погодно средство за избегавање удара атомске експлозије. Пошто је за извршење гађања атомским зрнима потребно прилично времена, то маскирање циљева овдје може бити од веће користи него када је у питању гађање класичном артиљеријом. Јер, ако су наше резерве, као атомски циљеви, остале

прикривене до момента ступања у дејство, тј. до момента када су се оне већ примакле непријатељским трупима, онда њихово откривање не претставља велику опасност, јер тада непријатељ не може вршити гађање атомским зрнима због сопствене безбједности. Међутим, то није случај када је у питању гађање класичном артиљеријом. Даље, ако погодним маскирањем наведемо непријатеља да изврши гађање атомским зрнима на лажне циљеве, лишићемо га могућности да нас гађа у критичним моментима, јер он не може имати велики број атомских зрна на расположењу за употребу у кратком временском размаку, нити их може употребити онако како може употребити резервне артиљериске ватре у случају да је нека гађања извео упразно. С друге стране, непријатељ ће своје нуклеарно оружје држати прикривено све до времена употребе, тако да је његово уништавање прије ступања у дејство веома тешко. Напријед изнијето довољно је за уочавање посебног значаја маскирања резерви, те се намеће потреба изналажења најпогодније тактике и технике извођења маскирања у појединим случајевима.

Укопавање резерви (као и осталих јединица) мораће се вршити чак и при дужим застанцима, а обавезно у моментима неизвјесности у погледу времена остајања на неком мјесту. Због потребе честих укопавања мораће се планови кретања и планови израде положаја међусобно повезивати. Наиме, на просторији предвиђеној за кретање и у рејонима претстојећих размјештаја резерви постојаће израђени положаји или ће се радити нови у рејонима преко којих се крећу јединице, тим пре што ће се позади једних често кретати друге јединице. Синхронизацијом планова израде положаја, кретања и размјештаја јединица постизала би се знатна уштеда снага и већа сигурност заклањања јединица (па и резерви) од атомских експлозија.

Планска кретања у циљу заклањања спадају дијелом и у појам маскирања. Али, постојаће и кретања срачуната на избјегавању удара атомске експлозије у ужем смислу. Наиме, с обзиром на вријеме које је потребно да прође од момента када је циљ уочен па до извршења гађања, правовременим покретом са мјеста на којем смо могли бити откривени може се избјећи удар атомске експлозије. Према томе, ако се резерве, као атомски циљ, премјесте и искључи могућност да буду осматране у вријеме док непријатељ врши припреме за гађање, оне ће моћи да избјегну удар атомске експлозије.

О увођењу резерви у борбу

Избору момента покретања резерви за ступање у борбу одувијек се поклањала нарочита пажња. Али, раније је избор тога момента био условљен првенствено, или чак једино, захтјевом да се оне у рјешавајућем моменту нађу на мјесту употребе. Раздаљина, могућност кретања и сл., а у задње вријеме и питање безбједности, узимају се у обзир као значајне компоненте при рјешавању овога питања. Међутим, убудуће питање безбједности играће све већу улогу. Његово занемаривање и инсистирање по сваку цијену да резерве буду право-

времено на мјесту употребе може имати кобне посљедице. Занемарујући безбједност, могло би се догодити да се у отсудном моменту нађемо не само у незгодној ситуацији него и без резерви уопће, што би се могло десити ако буду уништене атомским оружјем прије него што ступе у борбу. Зато ће бити корисно да се у нападу покретање резерви за отсудни удар понекад отпочиње тек падом ноћи, макар и по цијену губитка неких тактичких предности. Јер, ако се резерве крену када сви знаци ситуације говоре да до кретања резерви мора доћи, тј., када је то и непријатељу јасно, он ће бити у могућности да предузме мјере да спречи њихову употребу.

У одбрани ће можда бити цјелисходније резервама вршити дочек непријатеља, па тек по хватању контакта са њиме предузимати противнапад (противудар), умјесто вршења покрета за приближавање непријатељу пред сам почетак ових радњи. Разумије се, планом одбране и избором погодних положаја за резерве морају се створити услови за овакве поступке који се намећу као израз нужде, али који ће често искључивати могућност да непријатељ употреби атомска зрна против резерви прије него што оне ступе у дејство. Интересантно је да се ови поступци, које смо широко и успешно примјењивали у току НОР-а, нису препоручивали у досадашњој наставној пракси. На познатом принципу из НОР-а: пустити наступајућег непријатеља да дође на блиско отстојање, обасути га ватром и онда извршити напад, били су заснивани многи успјешно изведени противнапади и противудари. Ово старо начело изгледа да ће бити оживљено појавом новог модерног оружја.

Из напред реченог произлази да би распоред резерви за дочек непријатеља који продире у дубину одбране требало да одговара распореду за противнапад, а то је уз мање покрете извјесних дјелова могуће постићи при ма којој шеми распореда резерви у одбрани.

У наставној пракси каткад наилазимо на тежњу за што чешћим извођењем противнапада који се предузимају резервама свих степена. Тако, противнапади почињу четним и батаљонским, па даље редом резервама осталих степена, без обзира да ли се ради о правцу на којем су замишљене помоћне (слабије) или главне (јаче) непријатељске снаге. Чини ми се да се може подвргнути сумњи вриједност противнапада мањих резерви на правцима наступања јачих нападачевих снага. Прво, зато што су јединице у борбеним закљонима јаче (могу боље користити ватру и боље се заштитити од ње) и, друго, што противнапад, предузет против вишеструко јачег непријатеља који је развијен за борбу и подржаван ватром, не може дати позитивних резултата, јер ће јединица која га изводи најчешће бити уништена. Ово, међутим, не важи за противнападе мањих резерви на правцима напада слабијих непријатељских снага или у условима могућих изненађења (магла, ноћ, неразвијен непријатељ, итд.), а такви противнапади могу дати изванредне резултате.

О покретљивости резерви и изражавању тежишта

Да би се смањила опасност од масовних губитака, дјелови јединица које улазе у састав резерви треба да буду тако опремљени да се могу претежно кретати ван путева. То је предуслов за остварење маскирања и конвергентног кретања у развијеном поретку какво је једино и цјелисходно у овим условима. Резерве које се могу кретати само путевима биле би вјероватно уништаване још у покрету, а поред тога оне су и неподесне за брзо развијање и ступање у борбу. Зато су, по моме мишљењу, корисније резерве које могу да се крећу и ван путева, макар биле и много спорије, него моторизоване резерве које се не могу кретати ван њих. Јер, и када не би пријетила опасност од масовних губитака, такве би резерве редовно закашњавале због рушења на комуникацијама, тако да би се тешко могао остварити план њиховог увођења у борбу. Цјелисходним распоредом и правилним прорачуном времена за извршење кретања могуће је обезбиједити да дјелови различите покретљивости једновремено ступе у борбу. Овај моменат треба увијек имати у виду при образовању резерви здруживањем разних дјелова и при изради плана њихове употребе.

При покрету ка мјесту увођења резерви у дејство и убудуће ће се вршити груписање на тежишту удара. Ако погледамо како се у прошлости развијало изражавање тежишта у нападу (одбрани), видјећемо да се упоредо са повећавањем ватрених могућности наоружања тежиште све више изражавало појачањем ватре, а мање повећањем броја људи за наношење удара. То је разумљиво, јер је и природни развој оружја ишао у правцу смањења броја послужилаца а пораста ватрене моћи. Убудуће, у условима употребе нуклеарног оружја, још је очигледније да се тежиште неће изражавати знатним повећањем броја пјешадских батаљона и збијенијим поретком на изабраном правцу, већ више појачаном ватром. Али ће, вјероватно, још увијек бити нужно извјесно груписање снага на изабраном правцу, што упућује на потребу студије овога питања у циљу изналажења могућности да се обезбиједи потребна сила удара, а да се што више смањи број људи на правцу његовог извођења.

Планирање увођења резерви

При изради плана увођења резерви у борбу и његовом извршењу мора се, поред осталог, водити рачуна и о томе да се приликом кретања резерве не нађу у положају у коме им непријатељ може нанјети велике губитке. До овога би могло доћи ако би се у незгодно вријеме у истом рејону нашло више јединица, било због доласка резерви у рејон ватрених положаја артиљерије или због доласка артиљерије при премјештању у рејон распореда пјешадије и сл. Ово се цјелисходним планирањем може спријечити, а ако се то никако не може избјећи, онда прелазак једних јединица преко рејона других треба планирати искључиво у времену смањене опасности од употребе нуклеарног оружја и вршити га што је могуће брже, и скривено од непријатеља.

С обзиром на тешкоће око довођења резерви за ступање у борбу од посебног је интереса развијање иницијативе и навике за извршавањем задатака по сваку цијену код свих дјелова који воде борбу. При томе је неопходно створити код старјешина схватање да се до доласка резерви мора издржати у борби по предвиђеном плану, без обзира на све тешкоће, и да се у критичним ситуацијама иницијатива мора огледати у мјерама предузетим да се наређење претпостављеног што боље изврши. Истина, ово је важило и досада, али ће значај тога убудуће још више порасти услјед повећаних тешкоћа у погледу интервенције резервама.

Приликом израде плана борбених дејстава (операције), а нарочито у нападу, биће нужно да се обезбиједи увођење резерви у борбу у условима најбољих могућности маскирања. Тако ће бити случајева да ће вријеме почетка акције, дубина задатка првог борбеног реда и правци наступања резерви бити често диктирани овим моментом више него другим. Наиме, често ће се морати планом обезбиједити увођење резерви тек падом ноћи или у вријеме када је мјесту употребе резерви могуће прићи маскирано, односно преко прикривеног терена.

Брзина увођења резерви

Колико се год при подилажењу резерви морала првенствено поклањати пажња сигурности и безбједности, толико ће се по његовом извршењу све морати да потчињава захтјеву брзине. Удаљење од посљедња два до три километра мораће се прелазити највећом брзином, при чему ће питање заклањања бити само утолико важно уколико је још могуће обезбиједити да се удар изведе изненадно и на неочекиваном мјесту, узето у ужем смислу. Дакле, при увођењу резерви може се инсистирати на брзини тек у посљедњој фази увођења, тј. по извршеном подилажењу. Инсистирање на брзини у току подилажења могло би довести до запостављања маскирања, а у томе случају брзина често неће бити довољна гаранција за избјегавање опасности. Боље је, по мом мишљењу, раније покренути резерве и искористити што темељитије маскирање, макар се сва резерва и не кретала једновремено, него се за рачун брзине открити још у подилажењу. Ово је, разумије се, начелно, мада није искључено да ће бити случајева када ће се све морати подредити брзини.

Поред изнијетог треба напомијенути да ће од посебног значаја за постизање брзине бити питање извршења припрема за увођење резерви у бој. Наиме, цјелокупну припрему противнапада (противудара), а нарочито организацију ватрене припреме и подршке, треба да врши претпостављени штаб, тако да се старјешине јединица које чине резерву могу потпуно посвјетити извршењу покрета и извођењу удара — што ће бити најбоља гаранција да се постигне брзина која је толико значајна за избјегавање удара атомске експлозије. У овом погледу треба да важи принцип да претпостављена команда, у оквиру припрема противнапада (противудара) треба обавезно да уради све што може да би олакшала дејство резерви и обезбиједила њихов успјех.